

Minicursus - Agnes van Assisi (1196-1253)

"De schaduw van de schaduw in het volle licht"

António de Oliveira Bernardes, de aankomst van St. Agnes van Assisi bij het convent (ca. 1697)

Deel 3: Intrede (1211)

In deel 2 hadden we het over de geboorte en de jeugd van Catarina (Agnes). Vanaf 1209 zagen we de spanningen in huize d'Offredutio oplopen: oudste zus Clara verzette zich tegen de huwelijkspolitiek. De eerste (geheime) ontmoetingen tussen Clara en Franciscus vonden plaats en neef Rufino werd minderbroeder. Het kon niet uitblijven... er stonden dingen te gebeuren. En wel ja: op Palmzondag 27 maart 1211 ontvluchtte Clara het ouderlijk huis.

De familie, en Catarina dus ook, bemerkte dit de volgende morgen, 28 maart, de maandag in de Goede Week. Of Catarina op de hoogte was van het concrete plan of net zo verrast was als de rest van de familieleden, is niet na te gaan. De sfeer in huis zal die Goede Week zeker om te snijden zijn geweest. Clara ging via de minderbroeders in Santa Maria in Portiuncula naar het Benedictinessenklooster *San Paolo delle Abbadesse* bij Bastia. Dat had Paus Innocentius III in 1201 het kerkasiel verleend. Dit kerkasiel verijdelde de poging van Clara's familie haar terug te halen.

Er gingen nog 15 dagen overheen. Op 12 april 1211 verliet ook Catarina haar ouderlijk huis! Hoe zij gevlucht is, weten we, net als bij Clara, niet precies. De kans dat zij dezelfde vluchtroute nam als haar zus is groot. Opvallend is dan wel dat noch de familie, noch de stad maatregelen had genomen om herhaling te voorkomen. Zouden ze het niet verwacht hebben? Dachten ze Catarina (15) (en de 13-jarige Beatrijs) nog voldoende onder de duim hadden of voldoende geïntimideerd om Clara niet te volgen? Geen idee. Omdat er vermoed wordt dat bisschop Guido I van Assisi betrokken was bij de vlucht van Clara - de vlucht zou door de privépoort van de bisschoppelijke residentie zijn gebeurd, kunnen we deze vermoedens doortrekken naar Catarina's vlucht: ook hier moet de bisschop bij betrokken zijn geweest.

Het was in de vroege ochtend van 13 april. Catarina vond Clara bij de kerk van *Sant'Angelo di Panzo*, waar vermoedelijk vrouwelijke penitenten woonden. Dit klooster kende geen asielrecht. Hoe Catarina Clara gevonden heeft, weten we ook niet precies. Was hier de 'klets' in Assisi debet aan, werd zij ingelicht door de minderbroeders of was het puur op goddelijke ingeving? Wel weten we dat Clara voor Catarina's bekering, op voorspraak van Maria, Moeder van Barmhartigheid tot de Vader van Barmhartigheid gebeden heeft. Clara deed dit omdat zij Catarina miste, maar ook omdat ze zielsverwanten waren. Opvallend is dat Clara bad dat Catarina zou afzien van een huwelijk. Het is niet duidelijk of een huwelijk enkel de wens van de familie of ook Catarina's eigen wens was. Volgens het 'Umbrische Claraleven' kwam Catarina elke dag sinds Clara's vlucht naar haar zus toe vanwege hun liefdesband. Gezien het besloten leven van een adellijk meisje in die tijd en de gespannen sfeer in huis, lijkt mij dit onmogelijk.

Catarina zei: "Mijn zus, ik ben gekomen met de vaste intentie om nooit meer naar huis terug te keren, maar met de wens om hier bij jou in dienst van God te leven en te sterven." Toen Clara haar zus deze woorden hoorde zeggen, omhelsde ze haar stevig in grote vreugde en zei: "Gezegend zij onze Heer Jezus Christus, die uw hart heeft verlicht en mij heeft gehoord in waar ik naar verlangde! En jij, mijn zuster, zult gezegend worden, omdat je hebt begrepen de goddelijke inspiratie te accepteren." Toen nam ze haar bij de hand, leidde haar naar het altaar en vertrouwde haar vroom toe aan Jezus Christus. Nadat dit was gebeurd, begon Clara haar te onderwijzen in de gebruiken van de religieuzen; ze zei ook dat ze sterk en standvastig moest blijven en de dreigingen en vleierij van haar familieleden niet moest geloven. Volgens de genade die God haar schonk, spoorde Clara haar aan dit te doen, want ze was er heel zeker van dat de familieleden haar niet minder zouden bevechten en hinderen als zij haar hadden aangedaan; maar zij vertrouwde op God dat hij haar de overwinning zou schenken, zoals hij ook haar had geholpen.

Die ochtend was Clara haar nieuwe novice aan het onderwijzen (vermoedelijk vertelde zij door wat Franciscus haar verteld had), plots stonden er twaalf woedende mannen voor hen. Dat ze woedend waren lieten ze nog niet merken. Ze negeerden Clara en wendden zich meteen tot Catarina om haar te overreden mee naar huis te komen. „Hoe ben je op deze plek gekomen? Schiet op, haast je met ons naar huis terug te keren!“ Catarina weigerde. Daarop stortte zich één van de ridders zich op haar en begon haar te schoppen en te slaan. Daarna probeerde hij haar aan haar haren mee te sleuren, terwijl de andere ridders haar in hun armen probeerden te nemen om haar voorwaarts te duwen. Ze trokken haar uit het kloostertje. Catarina begon om hulp te gillen naar Clara: „Help mij, mijn liefste zuster, en laat niet toe, dat ik van Christus, de Heer, weggenomen word!“ Terwijl de gewelddadige rovers, als wolven, het gezegende dochtertje Catarina langs de weg "door velden en valleien, over heuvels en onverharde wegen vol doornen" van de berghelling wegsleepten, ging haar kleding kapot en bezaaiden ze de weg letterlijk met uitgerukt blond haar.

Omdat Clara meteen begreep dat ze menselijk niets kon uitrichten, wierp zij zich wenend op de grond. Ze begon te bidden dat haar zus standvastig van hart mocht worden/van geest mocht zijn en bad dat de goddelijke macht de krachten van de mannen mocht overtreffen. En toen Catarina nog niet toegaf, gaven ze haar zonder medeleven felle maagstoten en stokslagen. Haar hele mooie gezicht was blauw en bloedde overal. Ze leek wel dood door de vele slagen. Verzwakt viel ze op de grond.

Op dat moment wilde de familie haar over een beekje sleuren, maar Catarina's lichaam werd zo zwaar, dat ze haar met geen mogelijkheid van haar plek konden krijgen. En ook de mensen die van de akkers en de velden waren toegesnel en probeerden te helpen, kregen haar niet van haar plek. Om het wonder te ontkennen en om Catarina te bespotten en te honen, begonnen ze te spotten dat ze

de hele nacht lood had gegeten. Ze waren allemaal buiten adem en uitgeput en nochtans konden ze haar niet van haar plaats krijgen. Oom Monaldus probeerde haar in blinde woede nog een dodelijke klap te geven, maar een vreselijke pijnscheut schoot door zijn opgeheven hand en deze pijn bleef hem nog lang tarten, wellicht zelfs zeven jaar lang. Hij begon luid te schreeuwen: "O wee, ik sterf!" Maar die andere goddelozen, hoewel ze geen kracht meer hadden, sloegen niet minder op haar in om haar mee te krijgen. Vele malen probeerden ze het, maar ze konden haar niet van de grond krijgen. Ondanks dit wonder, en hoewel oom Monaldus een verlamde en bijna afgestorven arm had en bleef roepen: "O wee, ik sterf!" werd hun woede niet minder, omdat ze haar niet konden optillen.

Terwijl Clara volhardend bleef bidden en God onophoudelijk vroeg haar zus in dit grote gevaar te helpen, bemerkte zij, nog voor ze ophield met bidden, dat God Agnes door haar gebeden gered had. Clara kwam na deze hevige strijd meteen het klooster uit om haar zus terug te halen. Ze ging ter plaatse en verzocht de familieleden op te houden met vechten en de halfdode Catarina aan haar zorgen toe te vertrouwen. Ze riep tegen degenen die er nog steeds woedend omheen stonden: "Oh, jullie ellendelingen! Zijn jullie niet bang voor het oordeel van God dat boven jullie hoofden zweeft? Zie je het niet? Jullie veroorloven je zelfs tegen zijn macht te vechten, maar al zouden jullie met duizenden meer zijn, zouden jullie haar nooit kunnen verplaatsen." Toen ze deze woorden hoorden, werden ze zo van schrik bevangen, dat ze onmiddellijk na elkaar verbitterd en onverrichter zake vertrokken.

Clara kwam nu dichterbij, nam haar zus, die voor dood op de grond lag, bij de hand en zei tegen haar: "Sta op, mijn zus Catarina! We willen naar ons klooster gaan om God te dienen, omdat Jezus Christus echt bij ons is." Vrolijk stond Catarina op, alsof ze nergens last van had. Ze was nu reeds verheugd om het kruis van Christus, om wie zij haar eerste strijd gestreden had en stelde zich nu voor altijd in de dienst van God. Toen Clara haar vroeg hoe het ging, antwoordde Catarina dat ze eerst door de genade Gods en daarna door haar gebed nauwelijks iets gevoeld had van de ontelbare klappen en schoppen. En zo gingen ze naar het klooster terwijl ze God loofden en hem bedankten voor de grote genade die ze hadden ontvangen.

Franciscus moet niet veraf zijn geweest, want zodra hij hoorde dat Catarina met succes haar familie weerstaan had en met Clara in het klooster was teruggekeerd, loofde hij God en kwam, met een heleboel broeders, naar Catarina toe en sneed Catarina's weinige resterende haren af. Hij kleepte haar als moniale en gaf haar een sluier. Franciscus gaf haar de naam Agnes, dit naar aanleiding van de moeilijkheden die ze doorstaan had. Franciscus, Clara en - vanaf nu - Agnes zagen namelijk de derde/vierde-eeuwse martelares Agnes van Rome als voorbeeld. Vervolgens onderrichtten Franciscus en Clara Agnes over hoe men heilig leven moet op de weg van de Heer. "Maar", besluit de Agnes-Vita dit hoofdstuk, "toen ze in de orde was, groeide ze bij elke goede verandering en in heiligheid, zodat iedereen die met haar leefde verbaasd stonden, omdat haar leven en verandering voor hen als iets nieuws en bovenmenselijks schenen te zijn." Opvallend is hier de opmerking 'in de orde'. Franciscus en zijn broeders vormden al een orde. Van Clara en Agnes kan dat eigenlijk nog niet gezegd worden, tenzij de schrijver probeert te zeggen dat de minderbroeders en de arme vrouwen (clarissen) één orde vormen!

Clara en Agnes bleven maar korte tijd in *Sant'Angelo di Panzo*. Waarschijnlijk was dit enkel nodig, omdat de broeders San Damiano in orde brachten voor hun komst. In de vroege zomer vertrokken zij naar San Damiano. Omstreeks deze tijd trad hun voormalig overbuurvrouw Pacifica in, de oudere zus van Clara's vriendin Bona. Vanaf dat moment kunnen we spreken van een gemeenschap. In deel vier kijken we verder naar het leven in San Damiano.

Verdieping: Details van Agnes' intrede... gruwelijk?

Deze keer heel kort iets over Catarina/Agnes' intrede. Voor de reconstructie heb ik gebruik gemaakt van drie versies van het verhaal: 'Heiligenleven van Clara' (uit de Clarabronnen), 'Het leven van de H. Agnes van Assisi en haar brief aan haar zus, de H. Clara' (kortweg 'Agnes-Vita' genoemd) uit de 'Kroniek van de 24 Generaals van Br. Arnald van Sarrant' en 'een Umbrisch Claraleven in tien hoofdstukken'. De ene versie is nog gruwelijker dan de andere. Duidelijk is wel hoe 'jonger' (maar dat is hier een betrekkelijk begrip, alle teksten zijn Middeleeuws) hoe meer gruwelijke details. Vooral "een Umbrisch Claraleven" doet dit vooral om te laten zien dat de "zeer heilige" Clara weinig verandering in haar leven kende en dus weinig strijd nodig had voor haar bekering, terwijl de "zeer wereldse" Agnes een grote bekering en veel strijd ondergaan. Agnes wordt in levensbeschrijvingen van Clara vaak 'rebelser' voorgesteld, zodat Clara 'beter' uit de verf komt. Ik moet dan denken aan, bijvoorbeeld, de Britse prinses William en Harry. De media schilderen Harry vaak als 'rebel' af, zodat William (als troonopvolger) er beter afkomt. De Agnes-Vita doet eerder het tegenovergestelde: Agnes is de heldin en stelt Clara in de schaduw! We weten dus niet hoe extreem de rel rond Agnes' intrede was. Maar dát de familie door het lint ging, dat moge duidelijk zijn!

Citaat van Agnes van Assisi

"Ik ben gekomen met de vaste intentie om nooit meer naar huis terug te keren, maar met de wens om hier bij jou in dienst van God te leven en te sterven."